

A komáromi Duna Menti Múzeum természettudományi gyűjteményének történeti áttekintése

Csütörtöky József

A múzeum természettudományi gyűjteményének alapjait a Komárom vármegyei és Komárom Városi Történeti és Régészeti Egylet idején, 1886 – 1900 között rakták le. A gyűjtemény legrégebbi tárgyait az a 19 darab paleontológiai lelet alkotta, melyet az őskori és egyéb régészeti leletekkel együtt 1889-től 1897-ig a komáromi Református Kollégium nagytermében állítottak ki, később 1897-től 1900-ig a törvényszéki palotában helyezték el az egylet gyűjteményét.

Komáromban a 19. század végén az egylet gyűjteményén kívül létezett még két további jelentős természettudományi tár is. Az egyik az algimnáziumban, a másik az állami polgári leányiskolában jött létre. E két iskola természettudományi tanárai (az algimnáziumban Gallik Oszvald, Hevesi Bernát, majd Stengl János, a polgári leányiskolában az alapítástól 1921-ig Bottay Kálmán) nagy lelkesedéssel és szakértelemmel gyűjtötték és dolgozták fel a környék és a vármegye állat- és növényvilágát. Habár tevékenységük elsősorban pedagógiai célú volt, mégis úttörőmunkának számított, mivel ők voltak a vidék első „természetbúvárai“.

1899 decemberében az egylet újjászervezésének kapcsán Konkoly Thege Balázs ügyész indítványozta a természettudományi tár létrehozását. Az újjáalakult egyesület (Komárom vármegyei és városi Múzeum-egyesület) 1900 májusában elfogadott alapszabálya már a régészeti leletek és történelmi emlékek gyűjtésén kívül a természettudományi és néprajzi tárgyak gyűjtésére is kiterjed. 1900-tól az egyes gyűjteményeket a közgyűlésen választott gyűjteményőrök gondozták. A természettudományi gyűjtemény élére Bottay Kálmán került, aki 1859-ben született a horvátországi Nasicon. Bottay 1892-től a komáromi állami polgári leányiskolában rajzot, írást és természettudományt tanított egészen haláláig, 1921-ig. Bottay élete során rendkívül jelentős természettudományi gyűjteményt hozott létre, ezt azonban (feltételezhetően a helyiséggondok és anyagi eszközök hiányában) nem a múzeum egyesület keretein belül építette ki, hanem a polgári leányiskola természettudományi táráként. Gyűjteményét a kor legnagyobb természetbúvára, Herman Ottó több alkalommal is megtekintette. E gyűjtemény összetételére vonatkozó érdekes adatokat közölt a polgári leányiskola 1903/1904. évi Értesítője: Bottay természettudományi tárában ekkor 16 emlős-, 171 madár-, 15 hal-, 8 hulló-, 7 kételtű és 3 rákfaj volt. Ezenkívül a tárában pók-, csiga-, kagyló-, korall-, rovar-, kövület-,

növény- és fa-, valamint madárfészek-gyűjtemény is volt. Bottay 1921. június 21-én tüdőgyulladásban hunyt el Budapesten. Alapy Gyula múzeumigazgató Bottay-nekrológiájában többek között a következőket írta: „A komáromi állami polgári leányiskolának gyönyörű természettudományi múzeumot gyűjtött össze, melyben a vármegye állat- és növényvilága teljesen képviselve van. Az emlősöket, madarakat sajátkezűleg tömte ki, a hüllőket preparálta, a rovarokat, lepkéket osztályozta, a növényeket kiszárította. Ilyen múzeuma Magyarország egyik középiskolájának sem volt.“ Bottay Kálmán az évek során otthonában is jelentős magángyűjteményt hozott létre, halála után ezt özvegye a család anyagi gondjai miatt áruba bocsátotta. Mielőtt azonban e gazdag kollekciónak magángyűjtőkhöz vándorolt volna, a több mint 200 kitömött madarat a Kultúrpalota nagytermében rendezett kiállításon mutatták be.

Akárcsak a kezdeti években, így az 1900 és 1913 közötti időszakban is a gyűjtemény főként paleontológiai és geológiai leletekkel gyarapodott, kivételt csak Milch Emma herbáriuma képez 1900-ból. E leletek többsége Dunaalmásról, illetve a süttöi és tatai bányákból került a gyűjteménybe.

1911-től a múzeumi gyűjtemény új szervezeti egységbe, a Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesületbe került, azonban ez különösebb változást nem jelentett: a természettudományi gyűjteményt a múzeumi osztályon belül továbbra is önálló tárként kezelték.

1921-től a természettudományi tárnak már nem volt gyűjteményőre, a gyűjteményt alkalmasszerűen a múzeumi osztály igazgatója vagy titkára gondozta. A II. világháború végéig a szűkös anyagi lehetőségek miatt az állomány csak néhány ajándékozó jóvoltából gyarapodott. Az 1930-as évekből két jelentős gyarapodásról vannak adataink: Wachenhausen János rendkívül gazdag madár- és rovargyűjteménye (20 ládába volt csomagolva) 1934-ben került a múzeum gyűjteményébe, mely sajnos azonban a háború alatt az enyészetté vált. 1935-ben a múzeum gyűjteményét gazdagította a szímói folyamszabályozás során előkerült őstulok-lelet.

Ezután egy hosszú, több mint húsz évig tartó holt időszak következett, amikor a gyűjteménynek nem volt kezelője és gyarapodás sem volt. Jelentős változásra csak az 1950-es évek második felében került sor: Dr. Klokner Lóránd, biológia tanár, botanikus létrehozta a múzeum herbáriumát, Dr. Štollmann András zoológus pedig számos madárfajjal gyarapította a gyűjteményt, s egyúttal beindították a természettudományi kutatómunkát is a régiókban.

1964-től a múzeum gyűjtőterülete a természettudományi munkát illetően a dunaszerdahelyi és érsekújvári járásokra is kiterjedt. 1978-tól fokozatosan gyarapodott a természettudományi osztály állománya: kezdetben zoológus és preparátor, majd később botanikus és entomológus is dolgozott az osztályon, akik kutató- és gyűjtőmunkájukkal, valamint ismeretterjesztő tevékenységükkel jelentősen hozzájárultak a múzeumi munka fellendüléséhez. A 20. század első felében a gyűjtemény főként ajándékozás útján gyarapodott, ezzel szemben az 1970-es évektől a saját gyűjtés, esetleg vásárlás lett a leggyakoribb gyarapodási mód.

Napjainkban a múzeum gyűjteményeiben több mint 140 ezer műtárgyat tartunk nyilván, ennek több mint a felét a természettudományi gyűjtemény alkotja, melyben tavaly év végén több mint 84 ezer tárgy volt. A zoológiai gyűjtemény legnagyobb állománya a 65 ezer darabot számláló rovargyűjtemény (főként lepkék, kétszárnyúak, bogarak). A gerincesek gyűjteménye csaknem 10 ezer darabot számlál, melyben madár- és csontpreparátumok, dermoplasztikai és folyadékos készítmények dokumentálják régióink élővilágát. Az 1950-es években létrehozott herbáriumunkban csaknem 9 500 növénypreparátum a Dunamente flórájának értékes dokumentuma.

A múzeum természettudományi gyűjteménye szlovákiai viszonylatban is a legnagyobbak közé sorolható. E gazdag gyűjteményből az elmúlt évtizedekben számtalan időszaki kiállítást rendeztünk nemcsak Komáromban, hanem más szlovákiai, magyarországi és csehországi múzeumokban is. A természettudományi osztály munkatársai már évek óta aktív társszervezői a biológiai olimpiászoknak és egyéb versenyeknek.

Múzeumunkban jelenleg két hosszútávú természettudományi kiállítás várja a látogatókat: A múzeum és könyvtár épületében egy évvel ezelőtt nyitottuk meg „A Dunamente élővilága“ c. kiállításunkat, melyen a gyűjteményünkéből válogatott állat- és növénypreparátumok segítségével ismertetjük e régió legjellemzőbb élőhelytípusait. A másik természettudományi kiállításunk a Kultúrpalota földszinti kiállítótermében mutatja be az afrikai szavanna élővilágát, melyet egy letétbe helyezett magángyűjteményből állítottunk össze.

- o -

Fotók /a múzeum fotótárából/:

1. kép *A komáromi Református Kollégium épülete*

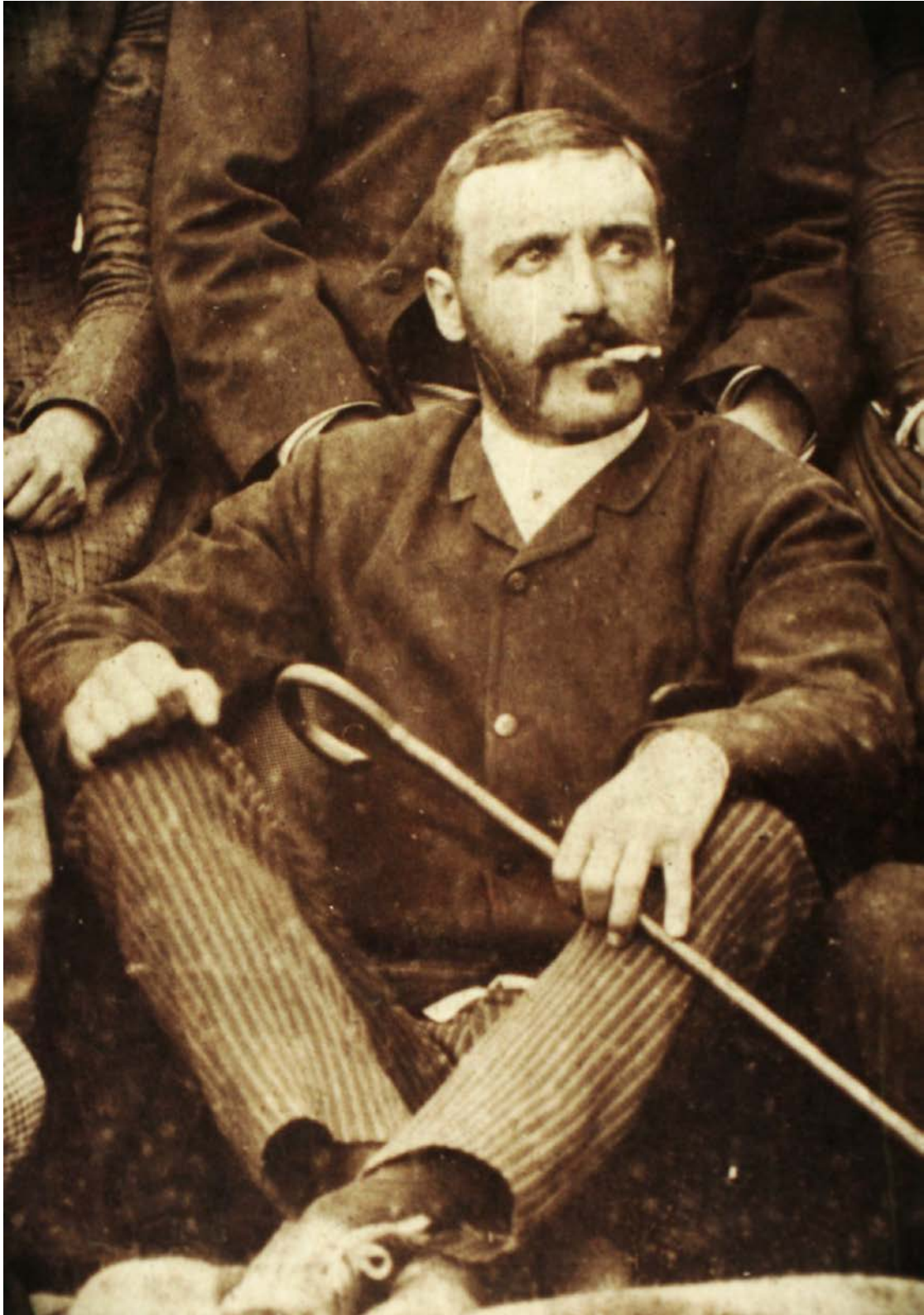
Moláre / Órlőfogak / Molars

- 1 Chobotnác / Ormányos / Proboscidean / *Deinotherium giganteum*
- 2 Slon lesný / Erdei elefánt / Straight-tusked Elephant / *Paleoloxodon antiquus*
- 3 Nosorožec srstnatý / Gyapjas orrszarvú / Woolly Rhinoceros / *Coelodonta antiquitatis*
- 4 Prechodná forma / Átmeneti alak / Transitional form:
 Mamut srstnatý / Gyapjas mamut / Woolly Mammoth / *Mammuthus primigenius*
 Mamut stepný / Sztjeppi mamut / Steppe Mammoth / *Mammuthus trogontherii*

Fragment sánky mamuta srstnatého (*Mammuthus primigenius*) s molárom
 A gyapjas mamut (*Mammuthus primigenius*) állkapocstörredéke őrlőfoggal
 Fragment of the jaw of the Woolly Mammoth (*Mammuthus primigenius*) with a molar

2. kép *Paleontológiai leletek*

3. kép *Bottay Kálmán (1859-1921) 1921-ig volt a természetrajzi tár gyűjteményőre*

3. kép 1913-ban épült a Kultúrpalota, a múzeum főépülete

Az óceánok rejtélyei

Válogatás Milan Berešík
csiga- és kagylógyűjteményéből

Nyitrai Kerületi Önkormányzat,
Duna Menti Múzeum, Komárom
tisztelttel meghívják Önt a kiállítás
megtekintésére a Kultúrpalota
kiállítótermébe, Nádor u. 13.,
Komárom.

A kiállítás **2016. június 4-ig**
tekinthető meg.